

Ciećko, Beata

I Ogólnopolskie Sympozjum Historii Chemii

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 24/4, 862-864

1979

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

POSIEDZENIE ZESPOŁU BADAŃ NAUTOLOGICZNYCH

Na zebraniu w dniu 28 marca 1979 r., któremu przewodniczył prof. Bolesław Kasprowicz wysłuchano sprawozdań z badań prowadzonych w Zespole oraz zapoznano się z pracą doc. Lecha Mokrzeckiego pt. *Problematyka morska w dawnej nauce gdańskiej okresu I Rzeczypospolitej*. Autor ukazał osiągnięcia uczonych gdańskich w wielu dyscyplinach naukowych związanych z uprawą morza. L. Mokrzecki przedstawił dotychczasowy stan badań, omówił celowość podjętej pracy nad wkładem Gdańska do rozwoju nauki polskiej. Problem koncepcji pracy, jak zwykle przy tego rodzaju studiach, musiał nastroczać sporo trudności. Autor w pełni sprostował temu zadaniu, co podkreślano między innymi w dyskusji. Wybór zagadnień badawczych jak i analiza źródeł oddają możliwie pełny obraz problematyki, którą interesowali się i podejmowali uczeni dawnego Gdańska. Praca przedstawiona na posiedzeniu jest niewątpliwie potrzebna i to tym bardziej, że przygotowywana jest z myślą służenia współczesności. Autor włączył do swych rozważań wszystkie niemal znane w XVI–XVIII w. dyscypliny naukowe, w których znajduje odbicie problematyka morska. Zakres chronologiczny oraz ilość podjętych problemów zmusiły zapewne autora do pominięcia wielu ogólnie już znanych faktów.

W dyskusji zwrócono m.in. uwagę i na ten problem. Prof. W. Urbanowicz wskazał na konieczność uwzględnienia technicznej problematyki morskiej. Mgr H. Wilczewski z uznaniem wypowiadał się na temat układu i chronologii pracy.

Autor z satysfakcją wysłuchał uwag i propozycji, które – jak stwierdził – wprowadzi do ostatecznego tekstu pracy.

Walenty Aleksandrowicz
(Gdańsk)

ZEBRANIE FILII IHNOIT PAN W KRAKOWIE

27 IV 1979 r. odbyło się zebranie z referatem dr Zofii Pawlikowskiej-Brożkowej pt. *Matematyka w Szkołach Głównych Koronnej i Litewskiej w dobie Komisji Edukacji Narodowej*. Po omówieniu stanu nauki i nauczania matematyki w XVIII w. w krajach sąsiednich referentka przedstawiła początki odnowy w tej dziedzinie w Krakowie i Wilnie, szczegółowo przeanalizowała programy nauczania i ich realizację, podręczniki, poziom i przygotowanie wykładowców w Krakowie, skrótkowo – wobec istniejącej już literatury – w Wilnie. W dyskusji, którą zainicjowała dr G. Rosińska, stwierdzono, że poziom dydaktyczny matematyki był w dobie KEN dobry i na europejskim poziomie, wypuklono przekształcanie się matematyki czystej i stosowanej w elementarną i wyższą. Mgr A. Zielińska poruszyła problem naukowej niezależności wykładowcy matematyki i występującą często rozbieżność między mierną twórczością badawczą a poziomem nauczania. Doc. K. Targosz omówiła poziom nauczania matematyki w akademiach wojskowych i szkołach rycerskich XVII i XVIII w.; doc. S. Brzozowski – problem katedry geodezji w Krakowie oraz zagadnienie nowych badań nad działalnością KEN w Szkole Głównej Litewskiej i podległym jej szkolnictwem średnim.

Anna Zielińska
(Kraków)

Z KRAJU

I OGÓLNOPOLSKIE SYMPOZJUM HISTORII CHEMII

Z inicjatywy Sekcji Historii Chemii Polskiego Towarzystwa Chemicznego i Zakładu Historii Nauk Ścisłych Instytutu Historii Nauki, Oświaty i Techniki PAN odbyło się w gmachu PTCh w Warszawie, w dniach 3–4 maja 1979 r., I Ogólnopolskie Sympozjum Historii Chemii.

W pierwszym dniu uczestnicy Sympozjum wysłuchali dziesięciu referatów. W sesji przedpołudniowej prof. Zdzisław Wojtaszek przedstawił *Wspomnienie o profesorze Ignacym Strońskim*, przypominając jego sylwetkę i dorobek naukowy ze szczególnym uwzględnieniem prac z zakresu historii chemii. Następne 2 referaty dotyczyły epoki Renesansu. Doc. Roman Bugaj w obszernym referacie *Chemia i alchemia w Polsce w dobie Odrodzenia* omówił stan i główne kierunki rozwoju tych dyscyplin wiedzy w okresie XV–XVII wieku; opracowanie zawierało analizę podstawowych doktryn mistyczno-alchemicznych, jak również rolę paracelsysmu, ukazywało też rozwój górnictwa i hutnictwa w naszym kraju. Rozwinięciem jednego z poruszonych przez doc. R. Bugaja problemów był referat mgr Beaty Ciećko *Idee chemiczno-alchemiczne Paracelsusa w Polsce w XVI w. oraz paracelsyści polscy*. Za podstawę analizy autorka przyjęła 2 dzieła Paracelsusa wydane w Krakowie w 1569 r. *De praeparationibus* i *Archidoxae*. Doc. Roman Mierzecki w referacie *Racjonalne elementy w dawnych, odrzuconych teoriach chemicznych* przedstawił losy niektórych koncepcji chemicznych przyjętych przez świat naukowy, a następnie zbyt pochopnie skazanych na zapomnienie; autor starał się wykazać, że pewne teorie uznane za błędne, zawierały elementy wartościowe dla historii nauki. Doc. Adam Synowiecki wygłosił referat *Zagadnienie chemicznej organizacji materii w świetle modelu rozwoju zamkniętego*, będący skrótem obszernej pracy, która zostanie opublikowana w „Studiach Filozoficznych”. Przedpołudniową sesję zakończył mgr Mieczysław Bąk referatem *Polska terminologia chemiczna przed Śniadeckim*; autor omówił w nim proces tworzenia się polskiej terminologii chemicznej, pochodzenia nazw i ich powinowactwo.

Drugą część obrad pierwszego dnia Sympozjum rozpoczął prof. Zdzisław Wojtaszek, który w referacie *Ostatnie lata działalności Karola Olszewskiego i jego spuścizna* przedstawił zasługi sławnego polskiego chemika i fizyka, badacza w dziedzinie niskich temperatur. Referat doc. Kazimierza Sarneckiego *Historia chemii na łamach „Chemika Polskiego”* przypomniał publikacje z zakresu historii chemii, drukowane w „Chemiku Polskim” od czasu jego powstania. Dr Stefan Zamecki w referacie *Jan Zawidzki jako historyk chemii* omówił sylwetkę zasłużonego fizykochemika, ucznia W. Ostwalda i P. Waldena, który nie tylko opracował ważne problemy chemii doświadczalnej (m.in. w dziedzinie kinetyki chemicznej i reakcji autokatalitycznych), ale znany jest również jako autor licznych prac z historii chemii oraz współzałożyciel Polskiego Towarzystwa Chemicznego i „Roczników Chemii”. Następny referat dra Jerzego Róziwicza i kand. nauk Władimira A. Wołkova *Związki Marii Skłodowskiej-Curie z nauką rosyjską i radziecką* przypomniał mało znane epizody z życia wielkiej polskiej uczoney. Zwrócono w nim szczególną uwagę na nieodmiennie dobre stosunki łączące Marię Skłodowską-Curie z jej rosyjskimi kolegami, zarówno w okresie jej największej sławy, jak i zmontowanej przeciwko niej we Francji kampanii oszczerzej.

Duża ilość przedstawionych w tym dniu referatów, z których część znacznie przekroczyła przewidziane limity czasowe, była zapewne powodem zmęczenia słuchaczy, co przyczyniło się do znacznego skrócenia dyskusji. Uczestnicy Sympozjum wypowiadali się głównie na temat działalności naukowej i charakterystycznych cech osobowości Jana Zawidzkiego oraz ciekawych szczegółów z życia Marii Skłodowskiej-Curie. Zwrócono przy tym uwagę na brak rzetelnej, naukowo opracowanej biografii naszej wielkiej rodaczki. Wszystkie, bardzo liczne opracowania na ten temat powtarzają wiadomości podane przez jej córkę – Ewę.

W drugim dniu Sympozjum z przyczyn obiektywnych prof. Wiktor Kemula odwołał swój referat pt. *Powstanie Polskiego Towarzystwa Chemicznego*. Pierwszy w tym dniu referat *Biochemia na Uniwersytecie Jagiellońskim – przeszłość i teraźniejszość* wygłosiła prof. Maria Sarnecka-Keller. Autorka przedstawiła początki biochemii jako nowej dziedziny wiedzy, jej zmienne (w tym i okupacyjne) losy, aż po dzisiejszy stan Katedry Biochemii na Uniwersytecie Jagiellońskim. Mgr Mirosław Puchnarewicz w referacie *Zbiory z dziedziny historii chemii w muzeach polskich* omówił na podstawie wybranych muzeów stan i zakres zgromadzonych zbiorów. Ze szczególnym naciskiem podkreślał potrzebę zabezpieczenia eksponatów mających wartość muzealną, a będących jeszcze w użyciu lub składowanych (czasem w bardzo złych warunkach) w magazynach aptek, laboratoriach i pracowniach chemicznych różnych typów. Autor gorąco apelował o pomoc w odnajdywaniu i zabezpieczaniu tych eksponatów dla potrzeb

historii nauki. Dwa następne referaty dotyczyły zagadnień związanych z nauczaniem historii chemii. Doc. Roman Mierzecki w referacie *Problemy nauczania historii chemii w szkolnictwie wyższym* omówił trudności dydaktyczne, proponowany zakres tematyczny wykładów z historii chemii i sposób ujęcia zagadnień oraz problem celowości prowadzenia prac magisterskich i doktorskich z historii chemii. Z kolei *O potrzebie nauczania historii chemii w szkołach średnich* mówił mgr Jerzy Stobiński. Autor zwrócił szczególną uwagę na wpływ historii chemii (np. biografii znakomitych uczonych i odkrywców) na rozwój zainteresowań młodzieży tą dziedziną wiedzy.

Po referatach nastąpiła ożywiona dyskusja. Okazało się, że niektórzy prelegenci poruszyli szczególnie aktualne i ważne problemy. Należy do nich przede wszystkim zagadnienie związane z nauczaniem historii chemii i z ochroną zabytków z tej dziedziny. Dyskusja toczyła się więc głównie wokół tych problemów. Wypowiadano się za potrzebą prowadzenia wykładów monograficznych z historii chemii (zwłaszcza na kierunkach nauczycielskich) postulowano przyspieszenie wydania skryptu z historii chemii dla szkół wyższych, a także wypowiadano się za celowością podejmowania prac magisterskich i doktorskich z historii chemii. W stosunku do szkolnictwa średniego uznano potrzebę utrzymania elementów historii w programie nauczania i podręcznikach chemii, jak również nadawanie audycji radiowych z zakresu historii chemii. Liczni uczestnicy Sympozjum wyrażali swoje poparcie dla apelu mgr M. Puchnarowicza w sprawie ochrony zabytków, uznając zabezpieczanie cennych eksponatów dla potrzeb nauki za obowiązek każdego członka PTCh. Następną sprawą, dość szeroko dyskutowaną, były losy rozwoju historii chemii w Polsce. Zebrani byli zgodni w kwestii potrzeby opracowania pełnej bibliografii historii chemii w Polsce, celowości koordynacji badań z zakresu historii chemii i zapewnienia fachowości publikacji z tej dziedziny (zagadnieniami z historii chemii powinny zajmować się osoby o wykształceniu chemicznym).

W podsumowaniu dyskusji sformułowano dwa wnioski w celu przekazania ich Zarządowi Głównemu PTCh: pierwszy dotyczył konieczności ratowania zabytków z zakresu historii chemii, drugi – potrzeby powołania ośrodka koordynującego badania z tej dziedziny.

Referaty przedstawione na I Ogólnopolskim Sympozjum Historii Chemii charakteryzowała duża różnorodność tematów. Ze szczególnym zainteresowaniem i uznaniem ze strony uczestników spotkały się referaty doc. R. Bugaja i doc. A. Synowieckiego. Pierwsza z wymienionych prac przedstawiała w sposób wnikliwy i dogłębny wszystkie aspekty rozwoju chemii i alchemii polskiego Odrodzenia; był to świetny, naukowy wykład, wygłoszony ponadto piękną polszczyzną. Referat doc. A. Synowieckiego, ujmujący jedno z podstawowych zagadnień historii chemii od strony filozofii nauki, wywołał zrozumiałe zainteresowanie i aprobatę słuchaczy. Dwa spośród prezentowanych referatów stanowiły streszczenia pewnych partii przygotowywanych przez autorów rozpraw doktorskich; były to referaty mgr B. Ciećko i mgra M. Bąka. Przypuszczam, że dowiodły one celowości prowadzenia prac doktorskich z dziedziny historii chemii. Referaty biograficzne przedstawione na Sympozjum przez prof. Z. Wojtaszka i dra S. Zameckiego stanowiły cenne przypomnienie sylwetek zasłużonych naukowców od innej, na ogół mniej znanej strony ich działalności, mianowicie omawiały dorobek w zakresie historii chemii. O referatach poruszających problemy dydaktyczne, wygłoszonych przez doc. R. Mierzeckiego i mgra J. Stobińskiego oraz o referacie mgra M. Puchnarowicza na temat ochrony zabytków nie będę już w tym miejscu pisać – ich potrzebę i wagę poruszanych przez autorów zagadnień wystarczająco charakteryzuje powstała wokół nich dyskusja. Relacjonując przebieg I Ogólnopolskiego Sympozjum Historii Chemii należy wyrazić słowa uznania pod adresem jego organizatorów. Staranne przygotowanie i miła atmosfera towarzysząca obradom, wysoki poziom przedstawionych referatów oraz duża kultura dyskutantów w najbardziej nawet gorących momentach dyskusji sprawiły, że była to naprawdę wartościowa i udana konferencja.

Referaty wygłoszone na Sympozjum ukazą się drukiem w jednym z wydawnictw Polskiej Akademii Nauk.

Beata Ciećko
(Gdynia)